

Edukacja włączająca w świetle zapisów Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030

MONIKA STASZEWICZ*, DOMINIKA WALCZAK**

Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa, Polska

Celem artykułu jest próba zdefiniowania celów i warunków edukacji włączającej w świetle zapisów Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030 (ZSU 2030). Autorki zapoznają czytelnika z genezą, logiką i strukturą ZSU 2030. W kolejnym kroku przywołują definicję umiejętności oraz rekonstruują rozumienie edukacji w ZSU 2030, osadzając oba te terminy w idei uczenia się przez całe życie. Następnie dowodzą, że edukacja włączająca jest terminem tożsamym z edukacją całożyciową dzieci, młodzieży i dorosłych, zachodzącą w różnych kontekstach, niezależnie od charakterystyk społeczno-demograficznych osób uczących się.

SŁOWA KLUCZOWE: edukacja, edukacja włączająca, pedagogika, polityka publiczna, socjologia, umiejętności, Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030.

Inclusive education in the context of the Integrated Skills Strategy 2030

The aim of the article is to define the objectives and conditions for inclusive education in the context of the provisions of the Integrated Skills Strategy 2030 (ISS 2030). The authors will familiarise the reader with the origins, logic and structure of ISS 2030. In the next step, they cite the definition of skills and reconstruct the understanding of education in ISS 2030, embedding both of these terms in the concept of lifelong learning. They then show that inclusive education is a term identical to lifelong learning for children, adolescents and adults, occurring in different contexts, regardless of the socio-demographic characteristics of learners.

KEYWORDS: education, inclusive education, Integrated Skills Strategy 2030, pedagogy, public policy, skills, sociology.

Wprowadzenie

Problematyka edukacji włączającej wpisuje się bezpośrednio w „prawo każdego obywatela do edukacji włączającej (kształcenia i szkolenia) o dobrej jakości, a także do uczenia się przez całe życie w celu utrzymania i nabywania umiejętności, które pozwolą mu w pełni uczestniczyć w życiu społeczeństwa i skutecznie radzić sobie ze zmianami na rynku pracy” (Parlament Europejski, Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, 2017, s. 11)“.

Problematyka edukacji włączającej jest dyskutowana od wielu lat, w bardzo różnych gronach na poziomie krajowym i międzynarodowym. Sformułowanie „edukacja włączająca” pojawia się w rozmaitych szerszych i węższych kontekstach. Bywa rozumiana z jednej strony

*E-mail: m.staszewicz@ibe.edu.pl

**E-mail: d.walczak@ibe.edu.pl

ORCID: 0000-0002-8183-2348

© Instytut Badań Edukacyjnych

jako edukacja dla wszystkich, czyli dzieci, młodzieży i dorosłych, ale także jako element równego traktowania, zmniejszania ryzyka wykluczenia społecznego, zmniejszania barier w procesie edukacji uczniów z niepełnosprawnościami lub indywidualnymi potrzebami edukacyjnymi, przekształcenia kultury organizacyjnej szkoły, tak by uwzględniały one różnicowanie uczniów w danej społeczności.

Artykuł jest próbą zdefiniowania celów i warunków edukacji włączającej na podstawie zapisów – kluczowego dla polityki związanej z rozwojem umiejętności mieszkańców Polski – dokumentu, jakim jest Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030. Ranga tego dokumentu sprzyja jednolitemu, szerokiemu rozumieniu edukacji włączającej.

1. Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 jako polityka publiczna państwa

Polska przyjęła zobowiązanie do opracowania strategii na rzecz umiejętności zgodnie z zapisem rozdziału Umowy Partnerstwa Cel tematyczny 10: Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie:

W Polsce zostanie opracowana zintegrowana strategia rozwoju umiejętności obejmująca cały system edukacji i szkoleń. Strategia powinna obejmować edukację ogólną, zawodową, uczenie się przez całe życie oraz szkolnictwo wyższe. Powinna uwzględniać zarówno stronę popytową (zapotrzebowanie na określone kompetencje i kwalifikacje), jak i podaźową (dostępność kwalifikacji i kompetencji w społeczeństwie). Ponadto powinna zawierać takie elementy jak: metody przewidywania zapotrzebowania na kompetencje i kwalifikacje, ich rozwój, odpowiednie ich dostosowywanie do potrzeb rynku pracy i gospodarki, efektywne ich zastosowanie oraz system zarządzania i koordynacji. Ponadto strategia powinna uwzględniać wymogi związane z modelem społeczno-gospodarczym rozwoju kraju, wyartykułowanym w SOR¹. Realizacja strategii może mieć charakter stopniowy i w pierwszej kolejności obejmować: szkolnictwo zawodowe, uczenie się przez całe życie oraz szkolnictwo wyższe” (Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, 2017, s. 149).

Uzasadnieniem dla idei opracowania strategii dotyczącej rozwoju umiejętności był wymuszony przez dynamicznie zachodzące zmiany społeczne, gospodarcze i środowiskowe nowy sposób myślenia o umiejętnościach, w tym o możliwościach ich rozwijania, umiejętnościach osób odpowiedzialnych za ich kształtowanie oraz kulturze organizacyjnej instytucji rozwijających umiejętności.

W praktyce oznaczało to rozpoczęcie prac nad Zintegrowaną Strategią Umiejętności 2030 (ZSU 2030), w które to – w ramach wsparcia eksperckiego – włączył się Instytut Badań Edukacyjnych w osobach dr. hab. Piotra Mikiewicza, dr Dominiki Walczak, dr Aleksandry Dudy, a w 2019 r. dołączyła dr Monika Staszewicz. Zadaniem ekspertów Instytutu Badań Edukacyjnych było opracowanie dokumentu Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030, w tym także przeprowadzenie niezbędnych badań i analiz, seminariów i warsztatów oraz konsultacji na temat wyzwań związanych z kształtowaniem, rozwojem i monitoringiem umiejętności w kraju przy uwzględnieniu potrzeb wszystkich resortów i głównych grup interesariuszy. Podkreślić należy, że zaplanowany od samego początku sposób prac nad ZSU 2030 zakładał dialog i ścisłą współpracę z podmiotami prowadzącymi działania na rzecz rozwoju umiejętności dzieci, młodzieży, dorosłych. Ostatecznie dokument ZSU 2030 został opracowany w wyniku szerokich konsultacji z uwzględnieniem wymogów wynikających

¹ SOR – Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.).

z Umowy Partnerstwa. W efekcie prowadzonych prac 25 stycznia 2019 r. Rada Ministrów przyjęła dokument Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 (część ogólna), a 28 grudnia 2020 r. – Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 (część szczegółowa). Polityka na rzecz rozwijania umiejętności zgodnie z ideą uczenia się przez całe życie.

W ZSU 2030 określono ramy strategiczne polityki na rzecz rozwoju umiejętności, której efektem końcowym ma być wzmocnienie kapitału społecznego, włączenie społeczne, wzrost gospodarczy i osiągnięcie wysokiej jakości życia. Warunkami realizacji sformułowanych efektów są:

- podnoszenie poziomu umiejętności kluczowych u dzieci, młodzieży i osób dorosłych;
- rozwijanie i upowszechnianie kultury uczenia się nastawionej na aktywny i ciągły rozwój umiejętności;
- zwiększenie udziału pracodawców w rozwoju i lepsze wykorzystanie umiejętności;
- budowanie efektywnego systemu diagnozowania i informowania o obecnym stanie i zapotrzebowaniu na umiejętności;
- wypracowanie skutecznych i trwałych mechanizmów współpracy i koordynacji międzyresortowej oraz międzysektorowej w zakresie rozwoju umiejętności;
- wyrównywanie szans w dostępie do rozwoju i możliwości wykorzystania umiejętności (Ministerstwo Edukacji Narodowej [MEN], 2019).

ZSU 2030 stwarza ramy dla działania interesariuszy zaangażowanych w procesy na rzecz nabywania i rozwijania umiejętności oraz umożliwia:

zaprojektowanie spójnej polityki na rzecz kształtowania i rozwijania umiejętności w myśl idei uczenia się przez całe życie;

skoordynowanie działań zaangażowanych stron na rzecz umiejętności;

zwiększenie aktywności edukacyjnej i zawodowej we wszystkich grupach społecznych, zwłaszcza wśród osób o niskich umiejętnościach lub narażonych na wykluczenie społeczne;

wzmocnienie świadomości na temat znaczenia umiejętności dla osiągania korzyści indywidualnych, gospodarczych i społecznych;

zapewnienie równego dostępu do: informacji o zasobach umiejętności i zapotrzebowaniu na nie, doradztwa edukacyjnego i zawodowego oraz ofert edukacyjnych i szkoleniowych związanych z rozwojem umiejętności (MEN, 2019).

ZSU 2030 ma status polityki publicznej (Ustawa z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2020 poz. 1378), co oznacza, że określa podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym w danej dziedzinie lub na danym obszarze, które wynikają bezpośrednio ze średniookresowej strategii rozwoju kraju, czyli Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (Ministerstwo Edukacji i Nauki [MEiN], 2020).

ZSU 2030 wpisuje się w Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, uzupełnia i rozwija horyzontalne zintegrowane strategie rozwoju, nawiązuje do rządowych programów wspierających rozwój społeczeństwa obywatelskiego, stanowi punkt odniesienia strategii rozwoju województw. Co więcej, ZSU 2030 uwzględnia dorobek międzynarodowej Unii Europejskiej i Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), w tym m.in. nawiązuje do założeń Nowego Europejskiego Programu na rzecz Umiejętności, odnosi się do ram wyznaczonych przez OECD do opracowywania skutecznych polityk w zakresie umiejętności (MEN, 2019).

Zapisy ZSU 2030 stanowią podstawę określenia planów zagospodarowania funduszy krajowych i europejskich na rzecz rozwoju umiejętności. Stanowią układ odniesienia dla

najkorzystniejszego planowania projektów i programów przez dysponentów poszczególnych części budżetu państwa, jednostki samorządu terytorialnego oraz inne podmioty publiczne i prywatne. Tym samym zapisy ZSU 2030 (część szczegółowa), należy traktować jako merytoryczny drogowskaz dla określenia i optymalizacji planów oraz alokacji funduszy krajowych i europejskich na rzecz rozwoju umiejętności na poziomie krajowym i regionalnym (MEiN, 2020).

2. Umiejętności i edukacja w kontekście Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030

Dziś coraz trudniej nie dostrzegać znaczenia umiejętności w życiu gospodarczym, społecznym i osobistym. Bez odpowiedniego rozwijania umiejętności trudno wyobrazić sobie urzeczywistnienie idei wysokiej jakości życia. Posiadanie odpowiednich umiejętności przyczynia się do zwiększenia aktywności, satysfakcji, poczucia sprawstwa i autonomii w różnych obszarach życia.

W ZSU 2030 słowo umiejętność oznacza zdolność do prawidłowego i sprawnego wykonywania określonego rodzaju czynności, zadania lub funkcji. Przez „prawidłowe wykonywanie” rozumie się wykorzystywanie w działaniu odpowiedniej wiedzy teoretycznej i praktycznej oraz stosowanie się do norm społecznych, w szczególności odnoszących się do danego rodzaju działalności. Zatem przyjęta w ZSU 2030 definicja terminu umiejętność koresponduje z definicją przyjętą w ustawie o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, jest także zbieżna z zaleceniami Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiej Ramy Kwalifikacji (ERK) oraz jest spójna z definicją przyjętą przez OECD (MEN, 2019). Szeroka definicja umiejętności wymusza nowe spojrzenie na rolę edukacji w życiu człowieka – edukacji rozumianej jako edukacja formalna, pozaformalna i uczenie się nieformalne²; jako całozyciowy proces uczenia się dzieci, młodzieży, dorosłych zróżnicowanych pod względem społeczno-demograficznym.

W centrum tak rozumianej edukacji staje poszukiwanie efektywnych i kreatywnych sposobów rozwijania umiejętności podstawowych, przekrojowych, zawodowych³ oraz twórczego łączenia umiejętności z różnych dziedzin wiedzy. Najważniejsze wydaje się przygotowanie obywateli do ciągłego zdobywania nowych umiejętności i efektywnego wykorzystywania ich w warunkach, których jeszcze nie znamy. Stąd centralne znaczenie umiejętności wykorzystania wiedzy adekwatnie do potrzeb, możliwości i różnych kontekstów, a nie jedynie określenie konkretnego zasobu wiadomości do opanowania.

² Edukacja formalna – kształcenie realizowane przez publiczne i niepubliczne szkoły oraz inne podmioty systemu oświaty, uczelnie oraz inne podmioty systemu szkolnictwa wyższego, w ramach programów, które prowadzą do uzyskania kwalifikacji pełnych, kwalifikacji nadawanych po ukończeniu studiów podyplomowych, o których mowa w art. 160 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1668 z późn. zm.) albo kwalifikacji w zawodzie, o której mowa w art. 10 ust. 3 pkt 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2018 r. poz. 1457, 1560 i 1669); Edukacja pozaformalna – kształcenie i szkolenie realizowane w ramach programów, które nie prowadzą do uzyskania kwalifikacji pełnych lub kwalifikacji nadawanych po ukończeniu studiów podyplomowych albo kwalifikacji w zawodzie (art. 2 pkt 3 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji – Dz. U. z 2018 r. poz. 2153); Uczenie się nieformalne – uzyskiwanie efektów uczenia się poprzez różnego rodzaju aktywność poza edukacją formalną i edukacją pozaformalną.

³ Umiejętności podstawowe – rozumienia i tworzenia informacji; wielojęzyczności, matematyczne, w zakresie nauk przyrodniczych; technologii i inżynierii. Umiejętności przekrojowe – cyfrowe; osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się; obywatelskie; w zakresie przedsiębiorczości; w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej; w zakresie myślenia krytycznego i kompleksowego rozwiązywania problemów; w zakresie pracy zespołowej; zdolność adaptacji do nowych warunków; przywódcze; związane z wielokulturowością; związane z kreatywnością i innowacyjnością. Umiejętności zawodowe – zdolności wykorzystania wiedzy z określonej branży/dziedziny oraz nabytych sprawności do wykonywania określonych i specyficznych dla danej profesji działań.

Efektywne wykorzystanie potencjału wszystkich obywateli wymaga funkcjonowania systemu kształtowania i wykorzystania umiejętności, który stwarza wszystkim takie same szanse na rozwój własnych potencjałów. Utrzymujące się różnicowania społeczne mogą stać się barierą dla dynamicznego rozwoju gospodarki, dlatego rozwój powinien sprzyjać włączeniu społecznemu, co wiąże się z koniecznością wsparcia rozwoju i odpowiedniego wykorzystania potencjału poszczególnych grup społecznych na rynku pracy, w życiu społecznym i osobistym. Kluczowe jest tu niwelowanie barier w dostępie do instytucji kształtowania umiejętności – zarówno w zakresie edukacji formalnej, jak i pozaformalnej i instytucji wspierających uczenie się nieformalne.

Konieczne jest zapewnienie sprzyjających warunków uczenia się wszystkim dzieciom i uczniom, niezależnie od ich różnicowania pod jakimkolwiek względem zarówno różnicowania rodzin, z których pochodzą (ekonomicznym, światopoglądowym, religijnym, wykształcenia rodziców, etnicznym itp.), jak i różnicowania osobistego: potencjału rozwojowego, indywidualnych stylów i właściwości uczenia się, sprawności zmysłów, sprawności fizycznej lub umysłowej czy stanu zdrowia. Każda szkoła powinna być szkołą, która wspiera rozwój i zapewnia kształcenie każdemu uczniowi, w sposób optymalnie dostosowany do jego indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych.

Dziś już nikogo nie trzeba przekonywać, że efektywny proces kształtowania umiejętności opierać się powinien na aktywnym i elastycznym uczestnictwie osoby uczącej się i wspierającej roli kadr edukacyjnych.

Centralne znaczenie ma tworzenie warunków rozwoju umiejętności dla aktywnego uczestnictwa w dynamicznie zmieniającym się świecie wyzwań zawodowych i społecznych powodowanych przez rozwój nowych technologii.

Oprócz tworzenia warunków do zdobywania i rozwijania umiejętności kluczowe jest także poprowadzenie procesu uczenia, aby jego efektem było silne wewnętrzne przekonanie o potrzebie ciągłego rozwoju, a także poznanie i umiejętność zastosowania zasad, metod i technik efektywnego zdobywania wiedzy dostosowanych do indywidualnych możliwości. Przy czym indywidualizacja kształcenia nie oznacza, że każdego uczy się czegoś innego i inaczej, ale że każdemu pomaga się znaleźć najlepszą dla niego drogę do zdobycia kluczowej wiedzy, umiejętności i kształtowania postaw.

Podstawą rozwoju umiejętności adekwatnych do wyzwań współczesnego świata jest zapewnienie adekwatnych rozwiązań dydaktycznych i metodycznych. Zmieniająca się rola edukacji formalnej powoduje konieczność przemodelowania funkcji szkoły i wzmocnienie współpracy ze środowiskiem społecznym i gospodarczym. Jednocześnie traktujemy proces rozwoju umiejętności z aktywnością zarówno w ramach edukacji formalnej, jak i w ramach pozaformalnej i uczenia się nieformalnego przez całe życie.

Leżące u podstaw ZSU 2030 założenia będą wdrażane w konkretnych warunkach instytucjonalnych (ustrój szkolny, mechanizmy zarządzania i finansowania edukacji, mechanizmy przygotowania zawodowego i doskonalenia kadry), strukturalnych (różnicowanie regionalne sieci szkolnej, różnicowanie kompetencyjne obywateli, różnicowanie warunków społecznych pracy poszczególnych szkół i innych instytucji edukacyjnych), kulturowych (kultura pracy kadry pedagogicznej, postawy społeczne wobec edukacji formalnej i uczenia się przez całe życie). Konieczne jest stałe obserwowanie interakcji przygotowanych rozwiązań z rzeczywistością. To, co na poziomie idei wydaje się słuszne, w zetknięciu z realiami wdrożeniowymi może przynosić nieoczekiwane skutki. Dlatego konieczne są mechanizmy stałego ewaluowania efektów zaproponowanych rozwiązań dydaktycznych,

organizacyjnych, zarządczych i wypracowanie mechanizmów wprowadzania adekwatnych modyfikacji wdrożeniowych, tak by osiągać efekt wspierania rozwoju umiejętności. Opracowanie mechanizmów monitoringu, adekwatne modyfikacje oraz ewaluacja zakładają konieczność analizy treści podstawy programowej dla wszystkich etapów edukacyjnych i typów szkół pod względem założeń edukacyjnych. Konieczne też będzie wypracowanie mechanizmów monitorowania coraz bardziej dynamicznie rozwijających form edukacji pozaformalnej oraz procesów nieformalnego uczenia się, które prowadzą do kształtowania umiejętności przydatnych w życiu zawodowym, społecznym i prywatnym.

Realizacja tego działania wymaga przeprowadzania na bieżąco monitoringu i analizy danych dotyczących warunków pracy nauczycieli. Analiza musi z jednej strony opierać się na uwarunkowaniach wynikających z przepisów prawa oświatowego, jak również z realiów funkcjonowania szkół i kultury pracy nauczycieli, o których informacje powinny być zbierane za pomocą badań edukacyjnych. Zebrane dane, płynące z nich wnioski i rekomendacje powinny być przedmiotem systematycznych konsultacji z ekspertami, w tym z przedstawicielami ośrodków doskonalenia nauczycieli.

Wiele idei i programów jest sformułowanych zgodnie z powyższymi założeniami, np. projekty rozwijające potencjał szkół realizowane ze środków Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO), projekty edukacyjne finansowane ze środków Programu Wiedza, Edukacja, Rozwój (POWER) czy oddolne indywidualne inicjatywy nauczycielskie. Część z nich jest już wdrażana w myśl tych założeń. Potrzeba pracy nad harmonizacją współdziałania decydentów, kadr zarządzających i uczących, struktur organizacyjnych jest akceptowana przez wszystkich interesariuszy procesów edukacyjnych. W dalszym ciągu jednak wyzwaniem stanowi powszechne urzeczywistnienie procesów kształtowania umiejętności w myśl współczesnych trendów pedagogicznych, co może wynikać z faktu, że w praktyce trudno odejść od podającego i recepcyjnego modelu pracy szkoły i innych instytucji działających na rzecz rozwijania umiejętności dzieci, młodzieży i osób dorosłych. Trudności mogą być uwarunkowane m.in. modelami finansowania, procesami administracyjnymi, zarządzaniem instytucjami, metodami kształcenia i rozwoju kadr edukacyjnych, kulturą organizacyjną szkoły, a także nawykami pracy nauczycieli. Przewyciężanie tych trudności musi opierać się na powszechnie ugruntowanym przekonaniu co do kierunku zmian w kształtowaniu umiejętności.

3. Edukacja włączająca w kontekście Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030

Jeśliby chcieć przeszukać część ogólną ZSU 2030, to nie uda nam się znaleźć definicji terminu edukacja włączająca, choć pojawi się do niego kilka bezpośrednich odniesień. Po pierwsze ZSU 2030, odwołując się do dorobku organizacji międzynarodowych, wpisuje się w działania Unii Europejskiej na rzecz włączenia społecznego, stanowiąc realizację prawa do edukacji włączającej, charakteryzującej się dobrą jakością szkoleń i uczenia się przez całe życie w celu utrzymania i nabywania umiejętności, które pozwolą w pełni uczestniczyć w życiu społeczeństwa i skutecznie radzić sobie ze zmianami na rynku pracy (MEN, 2019). Po drugie w priorytecie 6: Wyrównywanie szans w dostępie do rozwoju i możliwości wykorzystania umiejętności, sformułowanym w ZSU 2030 część ogólna, podkreślono, że w dalszym ciągu wyzwaniem pozostaje jak największe upowszechnienie edukacji włączającej dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz wzmacnianie istniejących i tworzenie nowych powiązań między działaniami na rzecz osób z niepełnosprawnościami stwarzające im możliwości nabywania i wykorzystywania umiejętności dla możliwie najpełniejszego uczestnictwa

w życiu społecznym. Stąd jednym z głównych kierunków działań jest podnoszenie jakości i promocja edukacji włączającej, ze szczególnym uwzględnieniem przygotowania dzieci, młodzieży i dorosłych z niepełnosprawnościami do wejścia na rynek pracy (MEN, 2019).

W części szczegółowej ZSU 2030 termin edukacja włączająca pojawia się trzykrotnie, w:

- *Obszarze oddziaływania III*. Rozwijanie umiejętności w edukacji formalnej – kadry uczące, *Temat działania 6*. Wspieranie rozwoju umiejętności zawodowych kadr uczących w edukacji formalnej, *Kierunki działań 6.13*. rozwijanie umiejętności w zakresie edukacji włączającej, patriotycznej, prorodzinnej, międzykulturowej, międzypokoleniowej, obywatelskiej, zdrowotnej, ekologicznej i ekonomicznej; 6.20. wzmocnienie oferty doskonalenia w kontekście potrzeb związanych z zapewnieniem wysokiej jakości edukacji włączającej, na przykład: superwizje, kursy w formule online, budowanie zasobów materiałów metodycznych;
- *Obszarze oddziaływania IV*. Rozwijanie umiejętności poza edukacją formalną, *Temat działania 12*. Wspieranie kadr zarządzających i uczących w edukacji pozaformalnej i wspierających uczenie się nieformalne, *Kierunki działań 12.5*. rozwijanie oferty doskonalenia zawodowego w zakresie edukacji włączającej, patriotycznej, prorodzinnej, międzykulturowej, międzypokoleniowej, obywatelskiej, zdrowotnej, ekologicznej i ekonomicznej.

Literalne czytanie zapisów, w których pojawia się termin edukacja włączająca niewątpliwie wskazuje na jej istotną rolę w edukacji formalnej, pozaformalnej i uczeniu się nieformalnym. A zatem po zestawieniu wyników wyszukiwań z części ogólnej i szczegółowej nie ma wątpliwości co do znaczenia edukacji włączającej osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi lub niepełnosprawnościami z myślą o ich wejściu na rynek pracy.

Chcąc jednak zrozumieć miejsce edukacji włączającej w ZSU 2030, nie można ograniczyć się jedynie do wyszukiwania terminu edukacja włączająca w części ogólnej i części szczegółowej. Takie ćwiczenie dałoby mylne pojęcie o rozumieniu edukacji włączającej – ograniczonej do wsparcia osób z niepełnosprawnościami lub uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Konieczne w tym kontekście jest powrót do rozumienia terminu i roli edukacji przyjętej w ZSU 2030, która definiowana jest jako edukacja dla wszystkich, a zatem jako całonizyczny proces rozwijania umiejętności podstawowych, przekrojowych i zawodowych.

Tak rozumiana edukacja włączająca obejmuje całe spektrum oddziaływań od wczesnego dzieciństwa po wejście absolwenta na rynek pracy oraz nabywanie wiedzy i umiejętności przez osoby dorosłe. Jej celem jest zapewnienie sprzyjających warunków uczenia się niezależnych od statusu społecznego i ekonomicznego oraz uwarunkowań osobistych. Edukacja polega na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych, edukacyjnych, zawodowych; rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych i czynników środowiskowych oraz stwarzaniu warunków do aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym między innymi poprzez tworzenie „ścieżek drugiej szansy”.

Edukacja włączająca sprzyja zatem włączeniu społecznemu – wiąże się z koniecznością wsparcia rozwoju i odpowiedniego wykorzystania potencjału poszczególnych grup społecznych na rynku pracy, w życiu społecznym i osobistym.

Efektywne wykorzystanie potencjału wszystkich obywateli wymaga funkcjonowania systemu kształtowania i wykorzystania umiejętności, który stwarza wszystkim takie same szanse na rozwój własnych potencjałów. Kluczowe jest tu niwelowanie barier w dostępie do

instytucji kształtowania umiejętności – zarówno w zakresie edukacji formalnej, jak i pozaformalnej oraz instytucji wspierających uczenie się nieformalne.

Do najważniejszych wyzwań w tym zakresie należy niwelowanie różnic w warunkach dla rozwoju umiejętności wynikających m.in. z: wykształcenia, wieku, płci, orientacji seksualnej, rasy i pochodzenia etnicznego, religii, miejsca zamieszkania, sytuacji ekonomicznej i zawodowej, szczególnych uzdolnień, indywidualnych stylów i właściwości uczenia się, niepowodzeń edukacyjnych lub zawodowych; ze specyficznych trudności w uczeniu się, niedostosowania społecznego lub jego zagrożenia, zaniedbań środowiskowych związanych z sytuacją bytową, sposobem spędzania czasu wolnego i kontaktami środowiskowymi, niepełnosprawności, choroby przewlekłej, sytuacji kryzysowych lub traumatycznych, zaburzeń zachowania lub emocji, deficytów kompetencji i zaburzeń sprawności językowych, trudności adaptacyjnych związanych z różnicami kulturowymi.

ZSU 2030 pozwala na nowo zdefiniować edukację włączającą – nadać jej dużo szersze znaczenie niż obiegowe i tym samym jej adresatami uczynić osobę uczącą się, jej otoczenie społeczne (w tym przede wszystkim rodzinę) oraz nowe grupy społeczne.

Myślenie o edukacji włączającej jako edukacji dla wszystkich pozwala nam wskazać zapisy w ZSU 2030 (część szczegółowa), które mogą stanowić bezpośrednie odniesienie dla wdrażania edukacji włączającej w instytucjach zajmujących się rozwijaniem umiejętności dzieci, młodzieży i osób dorosłych.

I tak, w *Temacie działania 1: Upowszechnianie istniejących oraz opracowanie i wdrażanie nowych rozwiązań diagnozujących predyspozycje i umiejętności dzieci, młodzieży i dorosłych* wskazano na rozwijanie umiejętności kluczowych z punktu widzenia diagnozowania predyspozycji i potrzeb osób w każdym wieku; wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci oraz psychologicznego, pedagogicznego, instytucjonalnego, organizacyjnego i prawnego wspierania rodzin.

Tabela 1

Wybrane powiązania z edukacją włączającą w ZSU 2030 (część szczegółowa)

Obszar oddziaływania I: Umiejętności podstawowe, przekrojowe i zawodowe dzieci, młodzieży i osób dorosłych

Temat działania 1. Upowszechnianie istniejących oraz opracowanie i wdrażanie nowych rozwiązań diagnozujących predyspozycje i umiejętności dzieci, młodzieży i dorosłych

Kierunek działań:

- 1.1. wypracowanie i wdrażanie rozwiązań, w tym uwzględniających ICT i AI, w zakresie diagnozowania predyspozycji i umiejętności osób w każdym wieku;
- 1.3. diagnozowanie potrzeb dotyczących wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci i wsparcia rodziny na przykład w zakresie badań przesiewowych, wsparcia psychologicznego, pedagogicznego, instytucjonalnego, organizacyjnego, prawnego oraz wdrażanie rozwiązań w tym obszarze;
- 1.4. diagnozowanie i wdrażanie rozwiązań w zakresie wspomaganie rozwoju dzieci, młodzieży i osób dorosłych ze szczególnym uwzględnieniem podmiotowości osoby uczącej się;
- 1.5. diagnozowanie i wdrażanie rozwiązań w zakresie wspomaganie rodzin, między innymi poprzez wsparcie psychologiczne, pedagogiczne, instytucjonalne, organizacyjne, prawne.

Źródło: MEiN, 2020.

W Temacie działania 2. Upowszechnianie istniejących oraz opracowanie i wdrażanie nowych rozwiązań na rzecz rozwoju umiejętności podstawowych i przekrojowych oraz zawodowych dzieci, młodzieży i osób dorosłych kluczowe jest podejmowanie działań na rzecz rozwoju umiejętności osób w każdym wieku na wszystkich etapach edukacji formalnej, pozaformalnej i uczenia się

nieformalnego. W ZSU 2030 zwraca się uwagę na tzw. „grupy wrażliwe”, czyli osoby z niskimi umiejętnościami podstawowymi; osoby biernie zawodowo lub bezrobotne (np. osoby niepracujące, nieuczące się i nieprzygotowujące się do zawodu, osoby chcące wejść lub powrócić na rynek pracy po długiej przerwie, kobiety po długim okresie wychowywania dzieci, osoby sprawujące opiekę nad osobami zależnymi); osoby z obszarów defaworyzowanych (wiejskich, małych miast, miejskich postindustrialnych, w tym z trudnym dostępem do edukacji); osoby o niskim statusie społecznym i ekonomicznym; osoby dorosłe w wieku 50+; osoby z niepełnosprawnościami; osoby z zaburzeniami psychicznymi; cudzoziemcy i obywatele polscy powracający z zagranicy, osoby zdolne; osoby z różnorodnymi trudnościami w uczeniu się oraz ograniczeniami wynikającymi ze stanu zdrowia fizycznego i psychicznego.

Tabela 2

Wybrane powiązania z edukacją włączającą w ZSU 2030 (część szczegółowa)

Obszar oddziaływania I: Umiejętności podstawowe, przekrojowe i zawodowe dzieci, młodzieży i osób dorosłych

Temat działania 2. Upowszechnianie istniejących oraz opracowanie i wdrażanie nowych rozwiązań na rzecz rozwoju umiejętności podstawowych i przekrojowych oraz zawodowych dzieci, młodzieży i osób dorosłych

Kierunek działań:

2.2. rozwój umiejętności osób w każdym wieku na wszystkich etapach edukacji formalnej, pozaformalnej i uczenia się nieformalnego, w tym:

- opracowanie i upowszechnienie działań cyfrowych, w tym kursów online, w formatach dostępnych dla osób z niepełnosprawnościami,
- wypracowanie i wdrażanie rozwiązań w zakresie indywidualizacji nauczania, między innymi poprzez wykorzystanie narzędzi cyfrowych,
- upowszechnianie dobrych praktyk w zakresie indywidualizacji nauczania,
- opracowanie i wdrażanie materiałów dydaktycznych wspierających proces samokształcenia z uwzględnieniem zróżnicowanych możliwości psychofizycznych osób uczących się,
- opracowanie i wdrażanie rozwiązań w zakresie monitorowania i zapewniania wysokiej jakości kształcenia osób o zróżnicowanych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych,
- stworzenie i rozwijanie ogólnodostępnej bazy zasobów metodycznych do pracy z osobami o zróżnicowanych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych,
- wspieranie dzieci, młodzieży i rodzin w zakresie integralnego rozwoju fizycznego, psychicznego, emocjonalnego i społecznego oraz rozwoju więzi,
- wspieranie umiejętności osób zdolnych w kierunku pełnego wykorzystania ich talentów, które nie jest możliwe w standardowych formach pracy szkolnej,
- wspieranie środowiska rodzinnego uczniów zdolnych w zakresie rozwijania ich umiejętności i talentów,
- wspieranie dzieci, młodzieży i rodzin o niskim statusie społeczno-ekonomicznym w zakresie rozwijania umiejętności, w tym wyrównywanie szans dzieci i młodzieży pochodzących z rodzin o deficytach środowiskowych i ekonomicznych,
- wspieranie umiejętności cudzoziemców i obywateli polskich powracających z zagranicy,
- wspieranie umiejętności osób narażonych na wykluczenie społeczne i zawodowe.

Źródło: MEiN, 2020.

Dla instytucji mającej na celu rozwijanie umiejętności istotne znaczenie ma *Temat działania 4. Wspieranie kadr zarządzających w edukacji formalnej w tworzeniu warunków dla rozwoju umiejętności*, który zwraca uwagę na niwelowanie barier architektonicznych, komunikacyjnych i dydaktycznych w celu zwiększenia dostępności do oferty

edukacyjnej. Co więcej, wskazuje na umiejętności kadr zarządzających w edukacji formalnej, której zadaniem jest tworzenie warunków dla rozwoju umiejętności osób uczących się i wspierania umiejętności kadr uczących. W kontekście edukacji włączającej kluczowe jest rozwijanie umiejętności przywódczych, administracyjnych, zarządzania procesami edukacyjnymi, umiejętności psychologicznych, umiejętności zarządzania rozwojem zawodowym kadry uczącej i własnym rozwojem zawodowym. Szczęólnego znaczenia nabiera:

- rozwijanie oferty doskonalenia zawodowego w zakresie zarządzania potencjałem umiejętności kadry uczącej, m.in. organizacja pracy kadry uczącej i stwarzanie optymalnych warunków do rozwoju, zarządzanie umiejętnościami kadry uczącej, zarządzanie czasem;
- rozwijanie umiejętności w zakresie stwarzania warunków dla doskonalenia zawodowego w zakresie umiejętności dydaktycznych i metodycznych kadry uczącej, w tym: wspieranie merytoryczne w zakresie nauczanego przedmiotu lub prowadzenia zajęć, wspieranie w przygotowaniu programów nauczania; wspieranie w upowszechnianiu metod nauczania sprzyjających kształtowaniu postaw kreatywności i innowacyjności, rozwijanie doradztwa metodycznego;
- rozwijanie umiejętności w zakresie wspierania kadry uczącej w wykorzystaniu ICT i AI w pracy dydaktycznej i wychowawczej
- rozwijanie umiejętności w zakresie wspierania kadry uczącej w autoewaluacji oraz korzystaniu z jej wyników dla doskonalenia własnej pracy.

Tabela 3

Wybrane powiązania z edukacją włączającą w ZSU 2030 (część szczegółowa)

<p>Obszar oddziaływania II: Rozwijanie umiejętności w edukacji formalnej – kadry zarządzające</p> <p>Temat działania 4. Wspieranie kadr zarządzających w edukacji formalnej w tworzeniu warunków dla rozwoju umiejętności</p> <p>Kierunek działania:</p> <p>4.5. modernizacja/doposażenie/wyposażenie szkół i innych jednostek systemu oświaty oraz uczelni, w tym niwelowanie barier architektonicznych, komunikacyjnych i dydaktycznych w celu zwiększenia dostępności do oferty edukacyjnej dla osób doświadczających ograniczeń w funkcjonowaniu, w szczególności uwarunkowanych niepełnosprawnością.</p>
--

Źródło: MEiN, 2020.

Myśląc o kadrach dla edukacji włączającej w ramach instytucji edukacji formalnej, koniecznie należy zwrócić uwagę na *Obszar oddziaływania III: Rozwijanie umiejętności w edukacji formalnej – kadry uczące*. Zapisy podkreślają konieczność rozwijania umiejętności adeptów do zawodu oraz aktywnych zawodowo kadr uczących. Z punktu widzenia realizacji założeń edukacji włączającej w codziennej pracy konieczne jest rozwijanie umiejętności diagnostycznych, z zakresu doradztwa zawodowego, wykorzystania i zarządzania wiedzą, dydaktycznych i metodycznych, psychologiczno-pedagogicznych i zarządzania własnym rozwojem zawodowym.

Tabela 4

Wybrane powiązania z edukacją włączającą w ZSU 2030 (część szczegółowa)

<p>Obszar oddziaływania III: Rozwijanie umiejętności w edukacji formalnej – kadry uczące</p> <p>Temat działania 6. Wspieranie rozwoju umiejętności zawodowych kadr uczących w edukacji formalnej</p> <p>Kierunki działań:</p> <p>6.2. rozwijanie wsparcia dydaktycznego i metodycznego, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wspieranie merytoryczne w zakresie nauczanego przedmiotu lub prowadzonych zajęć, • wspieranie w rozwijaniu umiejętności stosowania aktywizujących metod, narzędzi i form nauczania adekwatnych do realizowanych programów nauczania lub programów studiów oraz możliwości i potrzeb osób uczących się, <p>6.8. rozwijanie umiejętności podnoszenia kondycji fizycznej, psychicznej i emocjonalnej osób uczących się;</p> <p>6.11. rozwijanie umiejętności pracy/współpracy, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • z rodzicami/opiekunami uczniów i innych osób uczących się, • ze zdolnym uczniem, słuchaczem, studentem, doktorantem, uczestnikiem studiów podyplomowych, uczestnikiem pozaszkolnej formy kształcenia ustawicznego, • z uczniami, słuchaczami, studentami, doktorantami, uczestnikami studiów podyplomowych i uczestnikami pozaszkolnych form kształcenia ustawicznego z rodzin o niskim statusie społeczno-ekonomicznym, • z uczniami i rodzicami/opiekunami uczniów zagrożonych przedwczesnym kończeniem nauki, • z uczniami, słuchaczami, studentami, doktorantami, uczestnikami studiów podyplomowych i uczestnikami pozaszkolnych form kształcenia ustawicznego z różnorodnymi trudnościami w uczeniu się oraz ograniczeniami wynikającymi ze stanu zdrowia fizycznego i psychicznego, • z cudzoziemskimi i powracającymi z zagranicy polskimi uczniami, słuchaczami, studentami, doktorantami, uczestnikami studiów podyplomowych i uczestnikami pozaszkolnych form kształcenia ustawicznego, <p>6.13. rozwijanie umiejętności w zakresie edukacji włączającej, patriotycznej, prorodzinnej, międzykulturowej, międzypokoleniowej, obywatelskiej, zdrowotnej, ekologicznej i ekonomicznej.</p>
--

Źródło: MEiN, 2020.

Edukacja włączająca potrzebuje dobrze przygotowanych kadr zarządzających i uczących w edukacji pozaformalnej. Jednocześnie oprócz edukacji pozaformalnej coraz większe znaczenie dla kształtowania umiejętności ma sfera nieformalnego uczenia się. Dzieci i młodzież, a także dorośli, biorą udział w różnorodnych aktywnościach czasu wolnego, które nie są nakierowane bezpośrednio na szkolenie konkretnych umiejętności, ale przynoszą efekty rozwojowe.

Bezpośrednich wskazówek w tym zakresie szukać należy w *Obszarze oddziaływania IV: Rozwijanie umiejętności poza edukacją formalną*. Oprócz umiejętności kadr w edukacji pozaformalnej i instytucji wspierających uczenie się nieformalne, ważne jest tworzenie warunków społecznych, w których jednostki (dzieci, młodzież, dorośli) mogą realizować różnorakie aktywności przynoszące w efekcie szeroko rozumiany rozwój. W tym zakresie kluczowe jest stymulowanie rozwoju kapitału społecznego środowisk lokalnych poprzez działalność organizacji pozarządowych i osób prywatnych, które przygotowują ofertę dla jednostek związaną z aktywnościami czasu wolnego, kulturalną, sportową, turystyczną i inne. Mowa tu o pracy wolontariuszy środowiskowych, *streetworkerów*, animatorów społecznych, trenerów osiedlowych itp.

Istotne jest tworzenie warunków dla uczenia się nieformalnego poprzez programy rozwoju kapitału społecznego. Ważne jest nie tylko kształcenie i rozwój zawodowy kadr, ale również stymulowanie cech środowiska społecznego w taki sposób, by ułatwiało zdobywanie i wykorzystanie umiejętności.

W tym miejscu podkreślić należy, że zarysowany w ZSU 2030 model kadr zarządzających i uczących jest zbieżny dla edukacji formalnej i pozaformalnej oraz wspierających uczenie się nieformalne.

Tabela 5

Wybrane powiązania z edukacją włączającą w ZSU 2030 (część szczegółowa)

Obszar oddziaływania IV: Rozwijanie umiejętności poza edukacją formalną

Temat działania 12. Wspieranie kadr zarządzających i uczących w edukacji pozaformalnej i wspierających uczenie się nieformalne

Kierunki działań:

12.5. rozwijanie oferty doskonalenia zawodowego w zakresie:

- umiejętności diagnostycznych i doradczych,
- umiejętności interpersonalnych,
- umiejętności dydaktycznych i metodycznych,
- edukacji włączającej, patriotycznej, prorodzinnej, międzykulturowej, międzypokoleniowej, obywatelskiej, zdrowotnej, ekologicznej i ekonomicznej;

12.7. rozwijanie umiejętności pracy/współpracy z osobami:

- zdolnymi,
- zagrożonymi przedwczesnym kończeniem nauki,
- o niskim statusie społeczno-ekonomicznym,
- zamieszkującymi na terenach defaworyzowanych i wykluczonych przestrzennie,
- z różnorodnymi trudnościami w uczeniu się i ograniczeniami wynikającymi ze stanu zdrowia fizycznego i psychicznego,
- z imigrantami oraz z obywatelami polskimi powracającymi z zagranicy,
- ze wszystkich grup niedostosowanych społecznie i wykluczonych społecznie.

Źródło: MEiN, 2020.

W końcu, w edukacji włączającej kluczowe jest nie tylko rozwijanie umiejętności na każdym etapie życia, ale także ich sprawdzanie i potwierdzanie. Oznacza to po pierwsze możliwość rozwijania oraz zdobywania nowych umiejętności, planowania własnej ścieżki rozwoju, w tym przekwalifikowania się. Po drugie możliwość potwierdzania efektów uczenia się zdobytych poza formalnym systemem edukacji. Elastyczne podejście do uczenia umożliwia jednostkom wybór najodpowiedniejszych form i metod uczenia się, a także oferuje każdemu zainteresowanemu równe szanse na oficjalne uznanie zdobytych przezeń uprzednio umiejętności i kompetencji.

Tabela 6

Wybrane powiązania z edukacją włączającą w ZSU 2030 (część szczegółowa)

Obszar oddziaływania VIII: Planowanie uczenia się przez całe życie i potwierdzanie umiejętności**Temat działania 25. Rozwijanie doradztwa walidacyjnego oraz potwierdzania efektów wcześniejszego uczenia się (RPL – Recognition of Prior Learning) na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym****Kierunki działań:**

- 25.1. upowszechnianie założeń i celów potwierdzania efektów wcześniejszego uczenia się;
- 25.2. wdrażanie i upowszechnianie możliwości potwierdzania efektów uczenia się nabytych w ramach edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego;
- 25.5. promowanie możliwości powrotu do edukacji formalnej.

Źródło: MEiN, 2020.

Wnioski

Zaprezentowana wyżej szeroka definicja edukacji włączającej w ZSU 2030 wynika z trwającej od lat dyskusji i związanej z nią krytyki ograniczania edukacji włączającej do dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością i specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Celem edukacji włączającej jest zatem prowadzenie systemowych, wieloaspektowych i zintegrowanych działań przygotowujących dzieci i młodzież do wejścia w dorosłość i do pełnej partycypacji jednostek w życiu społecznym. O edukacji włączającej należy myśleć jako o wysokiej jakości powszechnej edukacji, skierowanej do wszystkich uczących się, dostosowanej do indywidualnych możliwości i potrzeb osób uczących się. Co oznacza, że warunkiem koniecznym myślenia o edukacji włączającej jest szacunek dla różnic indywidualnych oraz zabezpieczanie potrzeb edukacyjnych i rozwojowych każdego uczącego się. Edukacja włączająca zapewnia holistyczny rozwój i daje prawo do samodecydowania o swoim rozwoju. Edukacja włączająca dostrzega nie tylko osobę uczącą się i podkreśla jej podmiotowość, ale także jej środowisko społeczne, zwłaszcza rodzinę, w której funkcjonuje. Co pozwala instytucjom realizującym edukację włączającą kierować szerokie wsparcie dla całych rodzin.

Idea edukacji włączającej odnosi się do kultury organizacyjnej instytucji edukacyjnej, której fundamentem jest autonomia, zaufanie, wzajemny szacunek, współpraca i współodpowiedzialność – wyznacza określony model kadry zarządzającej, kadry uczącej, osób uczących się, a także określa miejsce i rolę tej instytucji w społeczności lokalnej.

W końcu pamiętać należy, że implementacja zarysowanego modelu edukacji włączającej wymaga zaangażowania szerokiego grona podmiotów, w tym środowisk edukacyjnych, samorządów terytorialnych, władz oświatowych, dyrektorów szkół, nauczycieli, specjalistów, rodziców i samych uczniów, społeczności lokalnej, a także środowisk wspierających doskonalenie jakości edukacji, w tym uczelni kształcących nauczycieli i specjalistów oraz MEN. Konieczne jest również zaangażowanie pozostałych działów administracji rządowej, w szczególności resortów odpowiadających za zapewnienie opieki zdrowotnej, pomocy rodzinie oraz pomocy społecznej.

Bibliografia

- Parlament Europejski, Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska (2017). Europejski filar praw socjalnych. ISBN 978-92-79-74082-4. Pobrano z https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/social-summit-european-pillar-social-rights-booklet_pl.pdf
- Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju (2017). Programowanie perspektywy finansowej 2014–2020 – Umowa Partnerstwa. Warszawa: Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju.
- Ministerstwo Edukacji Narodowej (2019). Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 (część ogólna). Warszawa: Ministerstwo Edukacji Narodowej.
- Ministerstwo Edukacji i Nauki (2020). Strategia Umiejętności 2030 (część szczegółowa). Polityka na rzecz rozwijania umiejętności zgodnie z ideą uczenia się przez całe życie. Warszawa: Ministerstwo Edukacji i Nauki.